

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2755

[Total No. of Pages : 3

[4902]-131

M.A. (Semester - I)

SANSKRIT

SK. I - वाल्मीकिरामायण – किष्किन्धाकाण्ड

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Q1) Translate in to English or Marathi any Four of the following passages:[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार उताऱ्यांचे इंग्रजीत अथवा मराठीत अनुवाद करा.

i) दीपयन्तीव मे कामं विविधा मुदिता द्विजाः।

श्यामां चन्द्रमुखीं स्मृत्वा प्रियां पद्मनिभेक्षणाम्॥

पश्यज्ञानुषु चित्रेषु मृगीभिः सहितान्मृगान्त।

मां पुनर्मृगशावक्ष्या वैदेह्या विरहीकृतम्॥

ii) तौ च दृष्ट्वा महात्मानौ भ्रातरौ रामलक्ष्मणौ।

वरायुधधरौ वीरौ सुग्रीवः शङ्कितोऽभवत्॥

उद्विग्नहृदयः सर्वा दिशः समलोकयन्।

न व्यतिष्ठत कस्मिँश्चिद्देशे वानरपुङ्गवः॥

iii) हितं वयस्यभावेन ब्रूमि नोपदेशामि ते।

वयस्यतां पूजयन्मे न त्वं शोचितुमर्हसि॥

मधुरं सांत्वितस्तेन सुग्रीवेण स राघवः।

मुखमश्रुपरिक्लिन्नं वस्त्रान्तेन प्रमार्ज्यत्॥

iv) ततो गिरितटे जातामुत्पाट्य कुसुमायुताम्।

लक्ष्मणो गजपुष्पी तां तस्य कष्टे व्यसर्जयत्॥

स तथा शुशुभे श्रीमाल्लतया कष्टसक्तया।

मालेयेव बलाकानां ससंध्य इव तोयदः॥

P.T.O.

- v) ततो शेषपरीताङ्गो वाली स कनक प्रभः।
उपरक्त इवादित्यः सद्यो निश्रभतां गतः॥
वाली दंष्ट्राकरालस्तु क्रोधाद्दीप्ताग्निलोचनः।
भात्युत्पतितपद्माभः समृणाल इव हृदः॥
- vi) ततः शरेणाभिहतो रामेण रणकर्कशः।
पपात सहसा वाली निकृत्त इव पादपः॥
स भूमौ न्यस्तसर्वाङ्गस्तप्तकाञ्चन भूषणः।
अपतद्देवराजस्य मुक्तरश्मिरिव ध्वजः॥

Q2) Explain with reference to context any Four of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा.

- i) भिक्षुरूपं ततो भेजे शठबुद्धितया कपिः।
ii) भ्रातरं न प्रपश्यामि पापशङ्कि च मे मनः।
iii) शोकार्तस्यापि मे पम्पा शोभते चित्रकानना।
iv) तारा तरूमिवोन्मूलं पर्यदेवयतातुरा।
v) गृह्यतां पाणिना पाणिर्मर्यादाबध्यतां ध्रुवा।
vi) न शोकपरितापेन श्रेयसा युज्यते मृतः।

Q3) Write an essay on any one of the following: [16]

पुढीलपैकी एकावर निबंध लिहा.

- i) Describe the character-sketch of सुग्रीव.
सुग्रीवाचे व्यक्तिचित्रण विशद करा.
- ii) Describe the character-sketch of तारा.
तारेचे व्यक्तिचित्रण विशद करा.

Q4) Write an essay on any one of the following:

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही एकावर निबंध लिहा.

- i) Poetic qualities of the वाल्मीकिरामायण.
वाल्मीकिरामायणातील काव्यगुण.
- ii) Nature descriptions in the Ramayan.
रामायणातील निसर्गवर्णने.

Q5) Write critical notes on any TWO of the following:

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा.

- i) Killing of Vali.
वालीचा वध.
- ii) Meeting of राम and हनुमान.
राम हनुमान भेट.
- iii) Fight between वाली and महीष.
वाली आणि महिषाचे युद्ध.
- iv) Oratory of हनुमान.
हनुमानाचे वक्तृत्व.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2756

[Total No. of Pages : 2

[4902]-132

M.A. - I (Semester - I)

SANSKRIT

ऋग्वेद, अथर्ववेद, निरुक्त

(2008 Pattern) (Paper - II)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :- 1) All questions are compulsory.

सूचना :- सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

2) All questions carry equal marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Q1) Translate into English or Marathi any four of the following:

पुढीलपैकी कोणत्याही चार ऋचांचे इंग्रजी अथवा मराठीत भाषांतर करा.

- i) उष आ भाहि भानुना चन्द्रेण दुहितर्दिवः।
आवहन्ती भूर्यस्मभ्यं सौभगं व्युच्छन्ती दिविष्टिषु॥
- ii) विष्णोर्नु कं वीर्याणि प्र वोचं यः पार्थिवानि विममे रजांसि।
यो अस्कभायत् उत्तरं सधस्थं विचक्रमाणस्त्रेधोरूगायः॥
- iii) रथं ये चक्रुः सुवृतं नरेष्ठां ये धेनुं विश्वजुवं विश्वरूपाम्।
त आ तक्षन्त्वृभवो रयिं नः स्ववसः स्वपसः सुहस्ताः॥
- iv) तम आसीत्तमसा गूळहमग्रेऽप्रकेतं सलिलं सर्वमा इदम्।
तुच्छयेनाभ्वपिहितं यदासीत्तपसस्तन्महिनाजायतैकम्॥
- v) त्रायन्तामिमं देवास्त्रायन्तां मरूतां गणाः।
त्रायन्तां विश्वा भूतानि यथायमरपा असत्॥
- vi) सत्यमहं गभीरः काव्येन सत्यं जातेनास्मि जातवेदाः।
न मे दासो नार्यो महित्वा व्रतं मीमाय यद्दहं धरिष्ये॥

Q2) Write critical appreciation of the उषस् hymn.

उषस् सूक्ताचे विवेचक रसग्रहण करा.

OR/किंवा

Describe the contents of नासदीय सूक्त.

नासदीय सूक्ताचा आशय स्पष्ट करा.

P.T.O.

Q3) Write critical notes on any two of the following:

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा.

- i) Various names of the अथर्ववेद
अथर्ववेदाची विविध नावे
- ii) Arrangement of the ऋग्वेद
ऋग्वेदाची रचना
- iii) अश्विनांची वीरकृत्ये
- iv) विश्वेदेवासः

Q4) Write critical notes on any two of the following:

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा.

- i) षड्भावविकाराः
- ii) चत्वारि पदजातानि
- iii) Teachers mentioned in निरुक्त
निरुक्तामध्ये उल्लेखिलेले आचार्य
- iv) Purpose of निरुक्त
निरुक्ताचे प्रयोजन

Q5) Give etymologies of any eight of the following:

पुढीलपैकी कोणत्याही आठ शब्दांच्या व्युत्पत्ती द्या.

बिस्व, आचार्यः, कुल्माषाः, दक्षिणा, हस्त, अध्वर्युः, अक्षि, नरक, गीः, शिशिरः

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2757

[Total No. of Pages : 2

[4902]-133
M.A. - I (Semester - I)
SANSKRIT
Group A - साहित्य
अभिज्ञान शाकुन्तलम्
(2008 Pattern) (Paper - III)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Q1) Translate into English or Marathi any Four of the following: **[16]**

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्रजीत किंवा मराठीत भाषांतर करा.

i) आपरितोषाद्विदषां न साबु मन्ये प्रयोग विज्ञानम्।

बलवदपि शिक्षितानामात्मन्यप्रत्ययं चेतः॥

ii) चित्रे निवेश्य परिकल्पितसच्चयोगा।

रूपोच्चयेन मनसा विधिना कृता नु

स्त्रीरत्नसृष्टिरपरा प्रतिभाति सा मे

धातुर्विभुत्वमनुचिन्त्य वपुश्च तस्याः।

iii) इदमनन्यपरायणमन्यथा

हृदयसंनिहिजे हृदयं मम।

यदि समर्थयसे मदिरेक्षणे

मदनबाणहमोऽस्मि हतः पुनः

iv) विचिन्तयन्ती यमनन्यमानसा

तपोधनं वेत्सि न मामुपस्थितम्।

स्मरिष्यति त्वां न स बोधितोऽपि सन्

कथां प्रमत्तः प्रथमं कृतामिव॥

v) यस्य त्वया व्रणविरोपणमिङ्गुदीनां

तैलं न्यषिच्यतं मुखे कुशसूचिविद्वे।

श्यामाकमुष्टिपरिवर्धितको जहाति

सोऽयं न पुत्रकृतकः पदवीं मृगस्ते॥

P.T.O.

- vi) भवन्ति नम्रास्तरवः फलागमैः
नवाम्बुभिर्दूरविलम्बितो द्यनाः।
अनुद्धतसत्पुरूषाः समृद्धिभिः
स्वभाव एवैष परोपकारिणाम्॥

Q2) Explain with reference to the context any four of the following: [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा.

- i) शमीलतां घेत्तुमृषिर्व्यवस्यति
- ii) समुप्रवसना चोर्वी सखी च युवयोरियम्।
- iii) ययातेरिव शर्मिष्ठा भर्तुर्बहुमता भव।
- iv) चिरस्य वाच्यं न गतः प्रजापतिः
- v) अहं जालोद्गालादिभिर्मत्स्यबन्धनोपायैः कुटुम्बभरणं करोमि।
- vi) सर्वदभनं शकुन्तलावर्ण्यं प्रेक्षस्व।

Q3) Critically appreciate 3rd or fifth act of the अभिज्ञानशाकुन्तलम्। [16]

अभिज्ञानशाकुन्तलाच्या तिसऱ्या किंवा पाचव्या अंकाचे चिकित्सक रसग्रहण करा.

Q4) Describe the charactersketch of कण्व or दुष्यन्त. [16]

कण्व किंवा दुष्यन्ताचे चरित्र-चित्रण करा.

Q5) Write critical paragraph on any two of the following: [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

- i) दुर्वास प्रसङ्गः
- ii) उपमा कालिदासस्य
- iii) शकुन्तला दुष्यन्त मेलनम्
- iv) नान्दी

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2758

[Total No. of Pages : 2

[4902]-134
M.A. (Semester - I)
SANSKRIT
SK. - 3 Group B - Vedānta
Māndūkyopaniṣad with Gauḍapādakārikā
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Q1) Translate with explanatory notes into English or Marathi, any four of the following verses: [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार कारिकांचे इंग्रजी किंवा मराठीमध्ये विवेचक टीपांसह भाषांतर करा.

- i) सर्व ह्येतद्ब्रह्मायमात्मा ब्रह्म सोऽयमात्मा चतुष्पात्।
- ii) स्वप्नस्थानोऽन्तः प्रज्ञः सप्ताङ्गः एकोनविंशतिमुखः प्रविविक्तभुक्तैजसो द्वितीयः पादः।
- iii) भोगार्थं सृष्टिरित्यन्ये क्रीडार्थमिति चापरे।
देवस्यैष स्वभावोऽयमाप्तकामस्य का स्पृहा॥
- iv) नात्मानं न परं चैव न सत्यं नापि चानृतम्।
प्राज्ञः किञ्चन संवेत्ति तुर्यं तत्सर्वदृक्सदा॥
- v) अकारो नयते विश्वमुकारश्चापि तैजसम्।
मकारश्च पुनः प्राज्ञं नामात्रे विद्यते गतिः॥
- vi) मृल्लोहविस्फुलिङ्गाद्यैः सृष्टिर्या चोदितान्यथा।
उपायः सोऽवताराय नास्ति भेदः कथञ्चन॥

Q2) How Gauḍapāda has explained Vaitathya Prakaraṇa? [16]

गौडपादांनी वैतथ्य प्रकरण कसे स्पष्ट केले आहे?

OR/किंवा

How Gauḍapāda has discussed Alātaśānti Prakaraṇa?

गौडपादांनी अलातशान्तिप्रकरणाची चर्चा केली आहे?

P.T.O.

Q3) How far is it true that Gaudapāda was a Buddhist? - Discuss. [16]
गौडपाद बौद्ध होते हे विधान कितपत खरे आहे याची चर्चा करा.

OR/किंवा

Discuss the concept of Ajātivāda.

अजातिवादाच्या संकल्पनेची चर्चा करा.

Q4) Write explanatory notes on any three of the following: [16]
पुढीलपैकी कोणत्याही तिहींवर विवेचक टीपा लिहा:

- i) तुरीयावस्था।
- ii) ओङ्कारसङ्कल्पना।
- iii) अद्वैतप्रकरणे मनोनिग्रहोपायाः।

Q5) Explain with reference to the context any four sentences of the following: [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा.

- i) यो ह्यानन्दभुक्चेतोमुखः प्राज्ञस्तृतीयः पादः।
- ii) कार्यकारणबद्धौ ताविष्येते विश्वतैजसौ।
- iii) बीजनिद्रायुतः प्राज्ञः सा च तुर्ये न विद्यते।
- iv) अनादिमायया सुप्तः यदा जीवः प्रबुध्यते।
- v) मायामात्रमिदं द्वैतमद्वैतं परमार्थतः।
- vi) बीजाङ्कुराख्यो दृष्टान्तः सदा साध्यसमो हि सः।

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2759

[Total No. of Pages : 2

[4902]-135
M.A. (Semester - I)
SANSKRIT (संस्कृत)
Groups - C : व्याकरण
Siddhanta Kaumudi (Paper - IV)
सिद्धान्तकौमुदी – कारकप्रकरणम्
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Q1) Explain fully and Four sutras of the following adding illustration where necessary. [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार सूत्रांचे आवश्यक उदाहरणांसह पूर्णपणे स्पष्टीकरण द्या.

- i) हक्रोरन्यतरस्याम्।
- ii) दिवः कर्म च ।
- iii) चतुर्थी सम्प्रदाने।
- iv) क्रियार्थोपपदस्य च कर्मणि स्थानिनः।
- v) यतश्च निर्धारणम्।
- vi) पृथग्विनानानाभिस्तृतीयाऽन्यतरस्याम्।

Q2) Explain with illustration any Four of the following: [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे उदाहरणासह स्पष्टीकरण द्या.

- i) तमब्रह्मणं किम्, पयसा ओदनं भुङ्क्ते।
- ii) प्रीयमाणः किम्। देवदत्ताय रोचते मोदकः पथि।
- iii) प्रकर्षविवक्षायां तु परत्वात् कर्मसंज्ञा पुष्पाणि स्पृह्यति।
- iv) श्यनानिर्देशात्तनादिकयोगे न न त्वां तृणं मन्वे।
- v) नियतोपस्थितिकः प्रातिपदिकार्थः।
- vi) अभिहिते तु कर्मणि प्रातिपदिकार्थमात्रे प्रथमा एव।

P.T.O.

Q3) Explain fully अपादानकारक or कर्मकारक. [16]
अपादानकारक किंवा कर्मकारक पूर्णपणे स्पष्ट करा.

Q4) Write Explanatory notes on any Two of the following: [16]
पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर स्पष्टीकरणात्मक टीपा लिहा.

- i) आधारस्त्रिधा।
- ii) उपपदविभक्तिः।
- iii) शेष।
- iv) कर्ताकारक।

Q5) Write the cases of the words underlined in any Eight of the following and give relevant Sufra or Vartik. [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही आठ उदाहरणातील अधोरेखित शब्दांच्या विभक्ती लिहून संबंधित सूत्र किंवा वार्तिक लिहा.

- i) गर्गान् शंत दण्डयति।
- ii) विप्राय गां प्रतिश्रणोति।
- iii) प्रजाभ्यः स्वस्ति।
- iv) ग्रामात् आयाति।
- v) स्थाल्यां पचति।
- vi) हरये द्रुह्यति।
- vii) अनुवसति वैकुण्ठं हरिः।
- viii) श्रीहरिः देवान् अमृतम् आशयत्।
- ix) चोरात् बिभेति।
- x) ग्रामम् अजां नयति।

[4902]-136

M.A. (Semester - I)

SANSKRIT

SK - 3 : (Special Group - D) Veda

ऋग्वेद, अथर्ववेद, सायणभाष्यभूमिका - 1st Half, Vedic Grammar

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Q1) Translate the following stanzas with necessary notes. (any four)
(Into English/Marathi) [16]

पुढील ऋचांचा सटीप अनुवाद करा. (कोणत्याही चार)

- i) त्वमग्ने अदितिर्देव दाशुषे त्वं होत्रा भारती वर्धसे गिरा।
त्वमिळा शतहिमासि दक्षसे त्वं वृत्रहा वसुपते सरस्वती॥
- ii) ये स्तोतृभ्यो गोअग्रामश्चपेशसमग्ने रातिमुपसृजन्ति सूरयः।
असमाश्च तांश्च प्र हि नेषि वस्य आ बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥
- iii) समिद्धो अग्निर्निहितः पृथिव्यां प्रत्यङ् विश्वानि भुवनान्यस्थात्।
होता पावकः प्रदिवः सुमेधा देवो देवान्यजत्वाग्निर्हन्॥
- iv) तवाग्ने होत्रं तव पोत्रमृत्वियं तव नेष्ट्रं त्वमदृतायतः।
तव प्रशास्त्रं त्वमध्वरीयसि ब्रह्मा चासि गृहपतिश्च नो दमे॥
- v) यज्ञेन वर्धत जातवेदसमग्निं यजध्वं हविषा तना गिरा।
समिधानं सुप्रयसं स्वर्णरं द्युक्षं होतारं वृजनेषु धूर्षदम्॥
- vi) ईळितो अग्ने मनसा नो अर्हन्देवान्याक्षि मानुषात्पूर्वो अद्य।
स आ वह मरूतां राधो अच्युतमिन्द्रं नरो बर्हिषदं यजध्वम्॥

Q2) Translate the following stanzas with necessary notes. (any four)
(Into English/Marathi) [16]

पुढील मन्त्रांचा सटीप अनुवाद करा. (कोणत्याही चार)

- i) यद् रोदंसी रेजमाने भूमिश्च निरतक्षतम्।
आर्द्रं तदद्य सर्वदा समुद्रस्येव स्रोत्याः॥
- ii) इदं जनासो विदथ महद् ब्रह्म वदिष्यति।
न तत् पृथिव्यां नो दिवि येन प्राणान्ति वीरूधः॥

- iii) त्वां विशो वृणानां राज्याऽय त्वामिमाः प्रदिशः पञ्च देवीः।
वर्षान् राष्ट्रस्यं ककुदिं श्रयस्व ततौ न उग्रो वि भञ्जा वसूनि॥
- iv) पुनरेहि वाचस्पते देवेन मनसा सह।
वसोष्पते नि रमय मय्येवास्तु मयिं श्रुतम्॥
- v) वेनस्तत् पश्यत् परमं गुहा यद् यत्र विश्वं भवत्येकरूपम्।
इदं पृथिरंदुहज्जायमानाः स्वर्विदो अभ्यऽनुषत् त्राः॥
- vi) इहैव ध्रुवां नि मिनोमि शालां क्षेमे तिष्ठाति घृनमुक्षमाणाः।
ता त्वां शाले सर्ववीराः सुवीरा अरिष्टवीरा उप सं चरेम॥

Q3) Explain with reference to the context (any four) [16]

ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा. (कोणतेही चार)

- i) द्विविधं ब्राह्मणं-विधिरर्थवादश्चः।
ii) मन्त्रब्राह्मणयोर्वेदनामधेयम्।
iii) अविद्यमानवचनात्।
iv) अविशिष्टस्तु वाक्यार्थः।
v) न खलु निपुणोऽपि स्वस्कन्धमारोढुं प्रभवति।
vi) अर्थविप्रतिषेधात्।

Q4) Write detailed notes on any two: [16]

सविस्तर टीपा लिहा कोणत्याही दोन.

- i) Vedic infinitives - वैदिक तुमन्त
ii) Vedic Metres - वैदिक छन्द
iii) Vedic Aorist - वैदिक लुङ् लकार
iv) Vedic Nominal forms वैदिक नामरूपे

Q5) Write detailed notes on any two: [16]

सविस्तर टीपा लिहा कोणत्याही दोन:

- i) Vedic deity अग्नि-वैदिक अग्निदेवता
ii) राजसंवरणसूक्त
iii) त्रिषप्तीयसूक्त
iv) गृत्समद

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2761

[Total No. of Pages : 2

[4902]-137

M.A. (Part - I) (Semester - I)

SANSKRIT

सिद्धान्तकौमुदी (कारकप्रकरणम्)

(2008 Pattern) (Paper - 1.4)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Q1) Explain any four of the following rules:

[16]

पुढीलपैकी कोणतीही चार सूत्रे स्पष्ट करा.

- i) कर्मणि द्वितीया।
- ii) कर्मणा यमभिप्रैति स सम्प्रदानम्।
- iii) मन्यकर्मण्यनादरे विभाषाऽप्राणिषु।
- iv) साधकतमं करणम्।
- v) नमः स्वस्तिस्वाहास्वधालं वषड्योगाच्च।
- vi) भीत्रार्थानां भयहेतुः।

Q2) Explain with reference to the context any four of the following:

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा.

- i) असोढः किम्? शत्रून् पराजयते। अभिभवतीत्यर्थः।
- ii) अभिधानं च प्रायेण तिङ्कृतद्धितसमासैः।
- iii) अर्थनिबन्धनेयं संज्ञा। बलिं भिक्षते वसुधाम्।
- iv) सुत्रे ज्ञानसामान्यार्थानामेव ग्रहणं न तु तद्विशेषार्थानामित्यनेन ज्ञाप्यते
- v) तादर्थ्ये चतुर्थी वाच्या। मुक्तये हरिं भजति।
- vi) अधिकरणे सप्तमी स्यात्। चकाराद् दूरान्तिकार्थेभ्यः।

P.T.O.

Q3) Explain fully प्रथमा विभक्तिः OR पञ्चमी विभक्ति, with the help of Panini's rules. [16]

पाणिनीच्या सूत्रांच्या साहाय्याने प्रथमा विभक्ती किंवा पंचमी विभक्ती पूर्णपणे स्पष्ट करा.

Q4) Write detailed notes on any two of the following: [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर सविस्तर टीपा लिहा.

- i) अधिकरणकारकम्
- ii) संप्रदानकारकम्
- iii) उपपदविभक्तिः

Q5) Recognize the case of underlined word quoting relevant Panini's rules (any eight) [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही आठ अधोरेखित शब्दांच्या विभक्ती पाणिनीची योग्य सूत्रे उद्धृत करित ओळखा.

- i) गां दोग्धि पयः।
- ii) लक्ष्म्या सेवितः हरिः।
- iii) शतान् दीव्यति।
- iv) माषेषु अश्वं वध्नाति।
- v) दण्डेन घटः।
- vi) यवेभ्यः गां वारयति।
- vii) कृष्णस्य कृतिः।
- viii) यागाय याति।
- ix) जपमनु प्रावर्षत्।
- x) चौरस्य रोगस्य रूजा।
- xi) वृक्षस्य पर्णं पतति।
- xii) परि हरेः संसारः।

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P3930

[Total No. of Pages : 2

[4902] - 231

M.A. - I (Semester - II)

SANSKRIT (Paper - I)

कादंबरी-शुकनासोपदेश [Kādambārī-Sukanāsopadeśa]

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :- 1) All questions are compulsory.

सूचना:-

सर्व प्रश्न अनिवार्य आहे.

2) Figures to right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शावितात.

Q1) Translate into English or Marathi any four of the following :

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्रजीत अथवा मराठीत भाषांतर करा.

- i) अपरिणामोपशमो दारूणः लक्ष्मीमदः। कष्टमनञ्जनवर्ति साध्यमपरम् ऐश्वर्यतिमिरान्धत्वम्। अशिशिरोपचारहार्योऽतितीव्रः दर्पदाहज्वरोष्मा। सततममूलमन्त्रशम्यः विषमो विषयविषास्वादमोहः। नित्यमस्नानशौचबाध्यः बलवान् रागमलावलेपः।
- ii) अद्यापि आरूढमन्दपरिवर्तावर्तभ्रान्तिजनितसंस्कारेव परिभ्रमति। कमलिनीसंचरणव्यतिकरलघ्नलिननालकण्टकक्षतेव न किञ्चिदपि निर्भरमाबध्नाति पदम्।
- iii) अतिप्रयत्नविधृतापि परमेश्वरगृहेषु विविधगन्धगजगण्डमधुपानमतेव परिस्खलति। पारुष्यमिवोपशिक्षितुमसिधारासु निवसति। विश्वरूपत्वमिव ग्रहीतुमाश्रिता नारायणमुर्तिम्।
- iv) कुलीरा इव तिर्यक परिभ्रमन्ति। अधर्मभग्नगतयः पङ्गव इव परेण सञ्चार्यन्ते। मृषावाद-विष-विपाक-संजात-मुखोरगा इवातिकृच्छ्रेण जल्पन्ति। सप्तच्छदतरव इव कुसुमरजोविकारैरासन्नवर्तिनां शिरःशूलमुत्पादयन्ति।
- v) आज्ञामपि वरप्रदानं मन्यन्ते। स्पर्शमपि पावनमाकलयन्ति। मिथ्यामाहात्म्यगर्वनिर्भराश्च न प्रणमन्ति देवताभ्यः, न पूजयन्ति द्विजातीन् न मानयन्ति मान्यान्, नाचार्यन्त्यर्चनीयान् नाभिवाद्यनयभिवादनार्हान् नाभ्युतिष्ठन्ति गुरुन्।
- vi) उपशान्तवचसि शुकनासे चन्द्रापीडस्ताभिरमलाभिः उपदेशवाग्भिः प्रक्षालित इव, उन्मोलित इव, स्वच्छीकृत इव निर्मृष्ट इव अभिषिक्त इव अभिलिप्त इव अलङ्कृत इव पवित्रीकृत इव उद्भासित इव प्रीतहृदयो मुहुर्त स्थित्वा स्वभवनमाजगाम।

P.T.O.

Q2) Explain with reference to context any four of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा.

- i) सर्वाविनयानामेकैकमप्येषामायतनम्। किमुत समवायः।
- ii) गन्धर्वनगरलेखे व पश्यत एव नश्यति।
- iii) सरस्वतीपरिगृहीतमीर्ष्येव नालिङ्गति जनम्।
- iv) अयमेव चानास्वादितविषयरसस्य ते काल उपदेशस्य।
- v) हिडिम्बेव भीमसाहसैकहार्यहृदया।
- vi) अमृतसहोदरापि कटुविपाका।

Q3) Appreciate शुकनासोपदेश. [16]

शुकनासोपदेशाचे रसग्रहण करा.

OR / किंवा

Explain language style of बाणभट्ट with reference to शुकनासोपदेश.

बाणभट्टाची भाषाशैली शुकनासोपदेशाच्या आधारे स्पष्ट करा.

Q4) Explain importance of advice of the गुरु as explained by शुकनास. [16]

शुकनासाने सांगितलेले गुरुपदेशाचे माहात्म्य स्पष्ट करा.

OR / किंवा

Discuss the statement, 'गद्यकवीनां निकषं वदन्ति' with reference to शुकनासोपदेश.

'गद्यकवीनां निकषं वदन्ति' ह्या विधानाची शुकनासोपदेशाच्या आधारे चर्चा करा.

Q5) Write short notes (any two) [16]

टीपा लिहा. (कोणत्याही दोन)

- i) चन्द्रापीडः।
- ii) Pūrāṇa references occurring in शुकनासोपदेश.
शुकनासोपदेशात आलेले पौराणिक सन्दर्भ.
- iii) लक्ष्मीवर्णनम्।

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P3931

[Total No. of Pages : 2

[4902] - 232

M.A. (Semester - II)

SANSKRIT

ऋग्वेद, अथर्ववेद, यास्काचे निरूक्त
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Q1) Translate the following stanzas into English or Marathi with necessary notes
any 4. [16]

पुढील मंत्रांचे मराठी किंवा इंग्रजीत सटीप भाषांतर करा. कोणतेही चार.

- i) गोमा^१युरेको^१ अजमा^१युरेकः पृश्निरेको^१ हरित^१ एक^१ एषाम्।
समानं^१ नाम^१ बिभ्रतो^१ विरूपाः^१ पुरुत्रा^१ वाचं^१ पिपिशुर्वदन्तः॥
- ii) अपाम^१ सोमममृता^१ अभूमागन्म^१ ज्योतिरविदाम^१ देवान्।
किं नूनमस्मान्कृणवदरातिः^१ किमु^१ धूर्तिरमृत^१ मर्त्यस्य॥
- iii) इन्द्र^१ सोमं^१ सोमपते^१ पिबेमं^१ माध्यंदिनं^१ सवनं^१ चारु^१ यत्ते।
प्रपुश्या^१ शिप्रे^१ मघवन्नृजीषिन्विमुच्या^१ हरी^१ इह^१ मादयस्व॥
- iv) अच्छ^१ त्वा यन्तु^१ हविनः^१ सजाता^१ अग्निर्दूतो^१ अजिरः^१ सं चरातै।
जाया^१ पुत्राः^१ सुमनसो^१ भवन्तु^१ बहुं^१ बलि^१ प्रति^१ पश्यासा^१ उग्रः॥
- v) अनुव्रतः^१ पितुः^१ पुत्रो^१ मात्रा^१ भवतु^१ संमनाः।
जाया^१ पत्ये^१ मधुमती^१ वाचं^१ वदतु^१ शन्तिवाम्॥
- vi) यत् ते^१ अपोदकं^१ विषं^१ तत्^१ त एतास्वग्रभम्॥
गृह्णामि^१ ते मध्यममुत्तमं^१ रसमुतावमं^१ भियसा^१ नेशदादु^१ ते॥

P.T.O.

Q2) Write a detailed note on following Vedic deity. [16]

पुढील वैदिक देवतेवर सविस्तर टीप लिहा.
रुद्र OR किंवा अग्नि

Q3) Explain the following sentences with reference to the context any 4. [16]

ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा. कोणतेही चार

- i) तत्र उपमार्थेन युद्धवर्णाः भवन्ति।
- ii) एवम् अन्यासाम् अपि देवतानाम् आदित्यप्रवादाः स्तुतयो भवन्ति।
- iii) तस्मात् ते देवो न वर्षति इति।
- iv) तत्र समुद्रः इति एतत् पार्थिवेन समुद्रेण संदिह्यते।
- v) पूरयति अन्तर इति अन्तरपुरुषम् अभिप्रेत्य।
- vi) न तु एव न निर्ब्रूयात्।

Q4) Explain the rules of etymology as explained in निरुक्त. [16]

निरुक्तात दिल्याप्रमाणे निर्वचनाचे नियम स्पष्ट करा.

OR / किंवा

Write a detailed note on-explanation of word 'गौ' in तद्धित forms found in निरुक्त.

निरुक्तात आढळणारे 'गौ' शब्दाच्या तद्धित रूपांचे स्पष्टीकरण यावर सविस्तर टीप लिहा.

Q5) Write the answers of following questions any 2. [16]

पुढील प्रश्नांची उत्तरे द्या. कोणतेही दोन.

- i) Explain the arrangement of ऋग्वेदसंहिता
ऋग्वेदसंहितेची रचना स्पष्ट करा.
- ii) Explain the subject-matter of अथर्ववेद
अथर्ववेदाचे वर्ण्यविषय स्पष्ट करा.
- iii) Write a note on qualifications of a person mentioned in निरुक्त, to whom knowledge should be distributed.
निरुक्ताप्रमाणे, ज्ञानदानासाठी उल्लेख केलेले निकष यावर टीप लिहा.

[4902]-233
M.A. (Part - I) (Semester - II)
SANSKRIT
SK. - 3 Group A साहित्य
शिशुपालवधम् (3-4 सर्ग)
(2008 Pattern) (Paper - III)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Q1) Translate into English or Marathi any four of the following: [16]

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे मराठीत किंवा इंग्लिशमध्ये भाषांतर करा.

- i) कैबेरदिग्भागमपाल्य मार्गमागस्त्यमुष्णांशुरिवावतीर्णः
अपेतयुद्धाभिनिवेशसौम्यो हरिर्टरिप्रस्थमथ प्रतस्थे
- ii) राज सम्पादकमिष्टसिद्धेः सर्वासु दिक्षप्रतिणिद्धमार्गम्।
महारथः पुष्यरथं रथाङ्गी क्षिप्रं क्षपानाथ इवाधिरूढः॥
- iii) वणिवचथे पूगकृतानि यत्र भ्रमागतैरम्बुभिरम्बुराशिः।
लोलेरलोलद्युतिभग्जि मुष्णन् रत्नानि रत्नाकरतामवाप॥
- iv) सहस्रसख्यैर्गगनं शिराभिः पादैर्भुवं व्याप्य वितिष्ठमानम्।
विलोचनस्थानगतोष्ण रश्मिनिशाकरं साधु हिरव्यगर्भम्ः॥
- v) धूमाकारं दधति पुरः सौवर्णे वर्णेनाग्नेः सदृशि तटे पश्यामी।
श्यामीभूताः कुसुमसमूहेऽलीनां लीनामालीमिह तरवो बिभ्राणाः॥
- vi) आच्छाद्य पुष्पपटमेव महान्तमन्तरावर्ति भिर्गृहकपोतशिरोधराभैः।
स्वाङ्गानि धूमरूचिमागुर्खीं दधानैर्धूपायतीव पटलैर्नवनीरदानम्॥

Q2) Explain with reference to the context any four of the following: [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा.

- i) वहति गिरिरथं विलम्बिघष्टादृयपरिवारितवारणेन्द्रलीलाम्।
- ii) गूढार्थमेष निधिमन्त्रगणं बिभर्ति।
- iii) स्फुरति चानुवनं चमरीचयः कनकरत्नभुवां च मरीचयः।
- iv) क्रियाफलानीव सुनीतिभाजं सैन्यानि सोमान्वयमन्वयुक्तम्।
- v) यत्रातपे दातुभिवाधितल्पं विस्तारयामास तरङ्गहस्तैः।
- vi) पर्यासि भक्त्या गरूडध्वजस्य ध्वजानिवोच्चिक्षिपिरे फणीन्द्राः।

Q3) Critically appreciate श्रीकृष्णसेना वर्णनम्। [16]
श्रीकृष्णसेना वर्णनाचे विवेचक रसग्रहण करा.

OR/किंवा

Write an essay on 'माघे सन्ति त्रयोगुणाः'।
'माघे सन्ति त्रयोगुणाः' यावर निबंध लिहा.

Q4) Write an essay on रैवतक [16]
रैवतकावर निबंध लिहा

OR/किंवा

Write an essay on Nature in शिशुपालवधम्
'शिशुपालवधातील निसर्ग' यावर निबंध लिहा.

Q5) Write critical paragraphs on any two of the following: [16]
पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

- i) Glory of द्वारका - द्वारकेचे वैभव
- ii) Figure of speech used in III - IV Sarga
तिसऱ्या व चौथ्या सर्गातील अलंकार.
- iii) Life and date of माघ
माघाचे चरित्र आणि त्याचा काळ

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2767

[Total No. of Pages : 2

[4902]-234
M.A. (Semester - II)
SANSKRIT
Paper SK. - 3 Groups B Vedānta
Brahmasūtra Śāṅkarabhasya
Pañcadasi - Citradīpa (Chapter - VI)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Q1) Translate into English or Marathi any four of the following verses. [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार कडव्यांचे इंग्रजी किंवा मराठीमध्ये भाषांतर करा.

- i) सांशस्य घटवन्नाशो भवत्येव तथा सति।
कृतनाशाऽकृताभ्यागमयोः को वारको भवेत्॥
- ii) असङ्गाचीद्विभुर्जीवः सांख्योक्तस्तादृगीश्वरः।
योगोक्तस्तत्त्वभोरर्थो शुद्धौ ताविति चेच्छूणु॥
- iii) ऐहिकामुष्मिकः सर्वः संसारो वास्तवस्ततः।
न भाति नास्ति चाद्वैतमित्यज्ञानिविनिश्चयः॥
- iv) यदा सर्वे प्रभिद्यन्ते हृदयग्रन्थयस्त्विति।
कामाग्रान्थीस्वरूपेण व्याख्याता वाक्यशेषतः॥
- v) दिगम्बरा मध्यमत्वमाहुरापादमस्तकम्।
चैतन्यव्याप्तिसंदृष्टेरानरवाग्रश्रुतेरपि॥
- vi) विवेके द्वैतामिथ्यात्वं युक्त्यैवेति न भण्यताम्।
अचिन्त्यरचनात्वस्यानुभूतिर्हि स्वसाक्षिकी॥

Q2) Explain any four of the following lines with reference to the context:[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार ओळींचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण द्या.

- i) प्रागभावयुतं द्वैतं रच्यते हि घटादिवत्।
- ii) असौ त्वमहमित्येषु स्वयमित्यभिमन्यते।
- iii) असङ्गानन्दताद्येवं कूटस्थेऽपि तिरोहितम्।
- iv) सङ्गी हि बाध्यते लोके निःसङ्गः सुखमश्नुते।
- v) ब्रह्मलोक तृणीकारो वैराग्यस्यावधिर्मतः।
- vi) मायामयं जगत्तस्मादीक्षस्वापक्षपाततः।

P.T.O.

Q3) Explain the nature of Avidyā according to Pañcadasī. [16]
पञ्चदशीनुसार अविद्यास्वरूप स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Explain nature of soul according to Pañcadasī.
पञ्चदशीनुसार आत्म्याचे स्वरूप स्पष्ट करा.

Q4) Explain the nature of the world according to Pañcadasī. [16]
पञ्चदशीनुसार जगाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Explain the different views on the nature of soul.
आत्मविषयक विविध दृष्टिकोन स्पष्ट करा.

Q5) Write critical notes on any two of the following topics: [16]
पुढीलपैकी कोणत्याही दोन विषयांवर विवेचक टीपा लिहा.

i) Nature of Hiranyagarbha.

हिरण्यगर्भाचे स्वरूप.

ii) Similes in the Citradīpa.

चित्रदीपातील अलंकार.

iii) Jīva and Īsvara.

जीव आणि ईश्वर.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P3932

[Total No. of Pages : 2

[4902] - 235

M.A. - I (Semester - II)

SANSKRIT (Paper - III) Grammar Group - C

Title : i) व्याकरणमहाभाष्य (पस्पशाह्निक)

ii) परमलघुमञ्जूषा (कारकार्थ)

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Q1) Explain any four of the following :

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे स्पष्टीकरण करा.

- i) लक्ष्यलक्षणे व्याकरणम्
- ii) असंदेहार्थं चाध्येयं व्याकरणम्।
- iii) आम्राश्च सिक्ताः पितरश्च प्रीणिताः।
- iv) व्याख्यानतो विशेषप्रतिपत्तिर्न हि संदेहादलक्षणम्।
- v) सूत्रे व्याकरणे षष्ठ्यर्थोऽनुपपन्नः।
- vi) अथवा भूयानधर्मः प्राप्नोति।

Q2) Explain with full references any four of the following :

[16]

पुढीलपैकी कोणतेही चार वाक्ये संपूर्ण संदर्भ देऊन स्पष्ट करा.

- i) अन्यकारकनिष्ठो व्यापारस्तु न प्रकृतधातुवाच्यः।
- ii) क्रिया निर्वर्तकत्वं कारकत्वम्।
- iii) सकर्मकत्वं च फलव्यधिकरण व्यापारवाचकत्वम्।
- iv) क्रियामात्रकर्मसम्बन्धाय क्रियायामुद्देश्यं यत् कारकं तत्त्वं सप्रदानत्वम्।
- v) एतद्व्यतिरिक्तं वैषयिकमधिकरणम्। कटे आस्ते, जले सन्ति मत्स्या इति।
- vi) द्विष्ठो यद्यपि सम्बन्धः षष्ठ्युत्पत्तिस्तु भेदकात्।

P.T.O.

Q3) Discuss the purpose of study of grammar. [16]

व्याकरणशास्त्राध्ययनाच्या प्रयोजनांची चर्चा करा.

OR / किंवा

Discuss in detail the relationship of the word and its meaning according to Patañjali. What is the role of grammar?

पतञ्जलीच्या मतानुसार शब्द आणि अर्थ यांच्या संबंधाची सविस्तर चर्चा करून व्याकरणशास्त्राची भूमिका स्पष्ट करा.

Q4) Explain fully कर्मकारक OR अपादानकारक as discussed by Nagojibhatta in Paramalaghumanjusha. [16]

नागोजीभट्टाने परमलघुमञ्जूषेमध्ये चर्चित्याप्रमाणे कर्मकारक किंवा अपादानकारक पूर्ण स्पष्ट करा.

Q5) Write descriptive paragraphs on any two of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवरणात्मक परिच्छेद लिहा.

- i) कारकाणि
- ii) व्याकरणाध्ययन पद्धतिः
- iii) वर्णोपदेशः
- iv) कर्तृकारकम्।

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P3933

[Total No. of Pages : 3

[4902]-236

M.A. (Semester - II)

SANSKRIT

Veda - ऋग्वेद, अथर्ववेद, ऋग्भाष्यभूमिका (द्वितीय भाग) व वैदिक व्याकरण
(2008 Pattern) (Group -D)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
सूचना : सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) Figures to the right indicate full marks.
उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Q1) Translate the following stanzas into English or Marathi with necessary notes - any 4 [16]

पुढिल ऋचांचे मराठी किंवा इंग्रजीत सटीप भाषांतर करा - कोणत्याही चार

- a) प्रातर्यावाणा रथेव वीराजेव यमा वरमा सचेथे।
मेनेइव तन्वा ३ शुम्भमाने दम्पतीव क्रतुविदा जनेषु॥
- b) अपाद्दोत्रादुत पोत्रादमत्तोत नेष्ट्रादजुषत प्रयो हितम्।
तुरीयं पात्रममृक्तममर्त्यं द्रविणोदाः पिबतु द्राविणोदसः॥
- c) तस्मा इद्विश्वे धुनयन्त सिन्धवोऽच्छिद्रा शर्म दधिरे पुरूणि।
देवानां सुम्ने सुभगः स एधते ययं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः॥
- d) इन्धानो अग्निं वनवद्वनुष्यतः कृतब्रह्मा शूशुवद्रातहव्य इत्।
जातेन जातमति स प्र संसृते ययं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः॥
- e) तव व्रते सुभगांसः स्याम स्वाध्यो वरुणो तुष्टुवांसः।
उपायन उषसां गोमतीनामग्नयो न जरमाणा अनुद्यन्।
- f) एतानि वामश्चिना बर्धनानि ब्रह्म स्तोमं गृत्समदासो अक्रन्।
तानि नरा जुजुषाणोप यांत बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥

P.T.O.

Q2) Translate the following stanzas into English or Marathi with necessary notes - any 4 [16]

पुढिल मंत्रांचे मराठी किंवा इंग्रजीत सटीप भाषांतर करा - कोणतेही चार

- a) तेनेषित तेन जातं तदु तस्मिन् प्रतिष्ठितम्।
कालो ह ब्रह्म भूत्वा बिभर्ति परमेष्ठिनम्॥
- b) बृहन्नेषामधिष्ठाता अन्तिकादिव पश्यति।
यस्तायन्म न्यते चरन्त्सर्व देवा इंद विदुः॥
- c) नीलेनैवाप्रियं भ्रातृव्यं प्रोणोति लोहितेन द्विषन्तं विध्यतीति।
ब्रह्मवादिनो वदन्ति॥
- d) ओको अस्य मूजवन्त ओको अस्य महावृषा।
यावज्जातस्तक्मस्तावानसि बल्हिकेषु न्योचरः॥
- e) कालः प्रजा असृजत कालो अग्रे प्रजापतिम्।
स्वयंभू कश्यपः कालात् तपः कालादजायत॥
- f) यः परूषः पारूषेयो
ऽवध्वंस इवारूणः।
तुक्मानं विश्वधावीर्याधिराश्रं परां सुवा॥

Q3) Explain with reference to the context - any 4 [16]

ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा - कोणतेही चार

- a) अतः कालविशेषान् अवगमयितुं ज्योतिषमुपयुज्यते।
- b) अथापि ज्ञानप्रशंसा भवत्यज्ञाननिन्दा च।
- c) तस्मात् शिक्षेव कल्पोऽपि अपेक्षितः।
- d) प्राप्तेस्तु गवादिवत् पुमर्थत्वाद् विधिस्तदन्तः इति।
- e) अतो वेदस्य तच्चतुष्टयमुच्यते।
- f) अर्थावबोधे निरपेक्षतया पदजातं यत्रोक्तं तन्निरूक्तम्।

Q4) Write notes on - any 2 [16]

टीपा लिहा - कोणत्याही दोन

- a) Vedic Metres - वैदिक छन्द.
- b) Vedic Nominal forms - वैदिक नामरूपे.
- c) Vedic Aorist - वैदिक लुङ् (तृतीय भूतकाल)

Q5) Write detailed notes on - any 2

[16]

सविस्तर टीपा लिहा - कोणत्याही दो

- a) Vedic deity - अश्विनौ - वैदिक देवता अश्विनौ.
- b) Subject - matter of ऋग्वेद - ऋग्वेदाचा वर्ण्यविषय.
- c) Concept of ब्रात्य according to अथर्ववेद - अथर्ववेदानुसार 'ब्रात्य' ही संकल्पना.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P3934

[Total No. of Pages : 2

[4902]-237

M.A. (Semester - II)

SANSKRIT (Paper - IV)

Linguistics and Sanskrit Essay Writing

भाषाशास्त्राची मूलतत्त्वे आणि संस्कृत निबंध लेखन

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 80

Instructions to the candidates:

1) All questions are compulsory.

सूचना: सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

2) Figures to the right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Q1) Write in detail about the geneological classification of language. [16]

भाषांच्या वांशिक वर्गीकरणावर सविस्तर लिहा.

OR/किंवा

Write an essay on the History and development of modern linguistics.

अर्वाचीन भाषाविज्ञानाचा इतिहास आणि विकास यावर निबंध लिहा.

Q2) Write in detail about Morphology. [16]

पदिमविचार यावर सविस्तर लिहा.

OR/किंवा

Write in detail about the role of semantics in linguistics.

भाषाशास्त्रातील अर्थविज्ञानाची भूमिका याविषयी सविस्तर लिहा.

Q3) Write explanatory notes on any two of the following. [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा.

a) Role of syntax in linguistics.

भाषाशास्त्रातील वाक्यविज्ञानाची भूमिका.

b) Peculiarities of old Indo- Aryan languages

प्राचीन भारोपीय भाषेची प्रमुख वैशिष्ट्ये

c) Phonetics

ध्वनिशास्त्र

d) बाह्य प्रयत्न

P.T.O.

Q4) Write short notes on any four of the following:

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांवर संक्षिप्त टीपा लिहा.

- a) अपभ्रंश
- b) Places of articulation
उच्चारणस्थाने
- c) Phoneme
स्वनिम
- d) Dental Sounds
दन्त्यवर्ण
- e) महाप्राण
- f) आघात

Q5) Write an essay on any one of the following in Sanskrit.

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर संस्कृतमध्ये निबंध लिहा.

- a) जलमहिमा
- b) कालिदासः

[4902]-331
M.A. (Semester - III)
SANSKRIT (Paper - I)
मुद्राराक्षसम्
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Q1) Translate the following verses into English or Marathi. (any four) [16]

खालील श्लोकांचे मराठी किंवा इंग्रजीत भाषांतर करा. (कोणतेही चार)

- i) कोटिल्यः कुटिलमतिः स एष येन क्रोधान्नौ प्रसभमदाहि नन्दवंशः।
चन्द्रस्य ग्रहणमिति श्रुतेः सनाम्नो मौर्येन्दोर्द्विषदभियोग इत्यवैति॥
- ii) उलङ्घयन्मम समुज्ज्वलतः प्रतापं कोपस्य नन्दकुलकानन धूमकेतोः।
सद्यः परात्मपरिमाणविवेकमूढः कः शालभेन विधिना लभतां विनाशम्॥
- iii) विरूद्धयोर्भृशमिह मन्त्रिमुख्ययोर्महावने वनगजयोरिवान्तरे।
अनिश्चयाद्गजवशयेव भीतया गतागतैर्ध्रुवमिह खिद्यते श्रिया॥
- iv) शनैः श्यानीभूताः सितजलधरच्छेदपुलिनाः समन्तादाकीर्णाः कलविरूतिभिः सारसकुलैः।
चिताश्चित्राकारैर्निशि विकचनक्षत्रकुमुदैर्नभस्तः स्यन्दन्ते सरित इव दीर्घा दश दिशः॥
- v) राजनियोगो महीयान्को नाम गतागतमिह करोति।
अस्थानगमनगुर्वी प्रभोराज्ञा यदि न भवति॥
- vi) विपर्यस्तं सौघं कुलमिव महारम्भरचनं सरः शुष्कः साधोर्हृदयमिव नाशने सुहृदाम्।
फलैर्हीना वृक्षा विगुणविधियोगादिव नयास्तृणैश्छन्ना भूमिर्मतिरिव कुनीतैरविदुषः॥

Q2) Explain with reference to the context (any four)

[16]

ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा. (कोणतेही चार)

- i) किमग्निविषकल्पया नरपतेर्निरस्तः क्रुधा।
- ii) पूर्णमस्मद्रत्नं चन्द्रगुप्तबलैरिति यत्सत्यं न मे मनसः परिशुद्धिरस्ति।
- iii) अत्रान्तरे नन्दकुलविनाशदूनस्य पौरजनस्य परितोषं समुत्पाद्यता राजाघोषितः कौमुदीमहोत्सवः।
- iv) दुराराध्या हि राजलक्ष्मीरात्मवद्भिरपि राजभिः।
- v) यदुद्भिरति भ्रमरः अन्येषां करोति तत्कार्यम्।
- vi) तदभियोगं प्रति निरूद्योगः शक्योवस्थापयितुमस्माभिः।

Q3) Critically analyze: [16]
चिकित्सक रसग्रहण करा.

The 1st Act of मुद्राराक्षस. मुद्राराक्षसाचा प्रथम अंक

OR/किंवा

The 3rd Act of मुद्राराक्षस. मुद्राराक्षसाचा तृतीय अंक

Q4) Write a detailed note on: [16]
सविस्तर टीप लिहा:

Charactersketch of अमात्यराक्षस.

अमात्यराक्षसाचे व्यक्तिचित्र.

OR/किंवा

Charactersketch of चन्द्रगुप्त.

चन्द्रगुप्ताचे व्यक्तिचित्र.

Q5) Write explanatory notes on any two: [16]
विवेचक परिच्छेद लिहा. कोणतेही दोन:

i) Agents of चाणक्य-

चाणक्याचे गुप्तहेर.

ii) Fake quarrel between चाणक्य व चन्द्रगुप्त.

चाणक्य व चन्द्रगुप्तामधील कृतककलह

iii) The moral sayings found in the मुद्राराक्षस.

मुद्राराक्षसामध्ये आढळणारी सुभाषिते.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2773

[Total No. of Pages : 2

[4902]-332
M.A. (Semester - III)
SANSKRIT

अर्थसङ्ग्रहः
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Q1) Explain fully any four of the following: [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे पूर्ण स्पष्टीकरण करा.

- i) एकाङ्गानुवादेन विधीयमानरङ्गयोरन्तराले विहितत्वं सन्दंशः।
- ii) तत्र कर्मस्वरूपमात्रबोधको विधिरूपत्तिविधिः।
- iii) तस्माच्चित्राशब्दः कर्मनामधेयम्।
- iv) ऊभयाकाङ्क्षा प्रकरणम्।
- v) न च चोदनालक्षणोऽर्थो धर्म इति सौजतल्लक्षणविरोधः।
- vi) यत्र समग्राङ्गोपदेशः सा प्रकृतिः तथा दर्शपूर्णमासादिः

Q2) Explain fully the term नामधेय. [16]

नामधेय ही संज्ञा पूर्णपणे स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Describe in detail शाब्दीभावना and आर्थीभावना.

शाब्दीभावना आणि आर्थीभावना यांचे सविस्तर वर्णन करा.

Q3) Write an essay on मन्त्र. [16]

“मन्त्र” विषयावर निबंध लिहा.

OR/किंवा

Explain fully the term निषेध.

निषेध ही संज्ञा पूर्णपणे स्पष्ट करा.

P.T.O.

Q4) Write critical paragraphs on any two of the following: [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

- i) अर्थवादप्रकाराः।
- ii) समाख्या प्रमाणम्।
- iii) लिङ्गप्रमाणम्।
- iv) प्रयोगविधिः।

Q5) Write short notes on any Four of the following: [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांवर संक्षिप्त टीपा लिहा.

- i) आरादुपकार काणि।
- ii) मन्त्रपाठः।
- iii) श्रौती परिसङ्ख्या।
- iv) अधिकारविधिः।
- v) अवत्तहविर्धारणविधिः
- vi) वाक्यप्रमाणम्।।

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2774

[Total No. of Pages : 3

[4902]-333
M.A. (Semester - III)
SANSKRIT (Paper - III)
Special Group 'A' - साहित्य
चम्पूरामायणम्
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Q1) Translate into English or Marathi any four of the following: [16]

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्लिश किंवा मराठीत भाषांतर करा.

i) गद्यानुबन्धरसमिश्रितपद्यसूक्ति-

हृद्या हि वाद्यकलया कलितेव गीतिः।

तस्याद्दधातु कविमार्गजुषां सुधाय

चम्पूप्रबन्धरचनां रसवा मदीया॥

ii) छन्दोमयीनां निलयस्य वाचाम्

अन्तेवसन्तौ मुनिपुङ्गवस्य।

एतौ कुमारौ रघुवीरवृत्तं

यथाक्रमं गातुमुपाक्रमेताम्॥

iii) अपाटवाटकेवलमङ्गकानां

मनोज्ञकाब्लेर्महिषीजनस्य।

शनैः शनैः प्रोज्झितभूषणानि

काशिरे दौहदलक्षणानि॥

iv) गच्छता दशरथेन निर्वृतिं

भूभुजामसुलभां भुजाबलात्।

मातुलस्य नगरे युधाजितः

स्थापितौ भरतलक्ष्मणानुजौ॥

P.T.O.

- v) अस्माननाश्रिततपोवनभूमिभागा
नुब्मुच्य मार्गपरिपालनजागरुकान्।
अम्लानमौग्ध्यमचिरादवलम्ब्यराम
मेवविधः कथमुदेति जनानुरागः॥
- vi) कान्तारभाजि मथि केकयराजपुत्र्याः
कार्कश्यकन्दलितया दलितस्य वाचा।
तातस्य शोकदहनगुपितं शरीरं
मातस्त्वया न तु कदाचिदुपेक्षणीयम्॥

Q2) Explain with reference to context any four of the following: [16]

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण करा.

- i) स्वप्राणान् रामबाणस्य वीरपाणमकल्पयत्।
ii) कुशीलवौ कुशलवनामधारिणौ।
iii) क्षीरोदमाश्रयति किं तृषितश्चकोरः।
iv) संनाहं त्यजसि न चेत्प्रवर्तमानम्।
v) मातस्त्या न तु कदाचिदुपेक्षणीयम्।
vi) मूलस्थलानि तमसातटभूरूहाणाम्।

Q3) Critically appreciate बालकाण्डम् of चम्पूरामायणम्. [16]

चम्पूरामायणातील बालकाण्डाचे विवेचक रसग्रहण करा.

OR/किंवा

Critically appreciate अयोध्याकाण्डम् of चम्पूरामायणम्.

चम्पूरामायणातील अयोध्याकाण्डाचे विवेचक रसग्रहण करा.

Q4) Write an essay on figure of speech used in बालकाण्डम्. [16]

चम्पूरामायणातील बालकाण्डातील अलंकार योजनेवर निबंध लिहा.

OR/किंवा

Fully explain episode of Rama's wedding.

रामविवाहाच्या वृत्तान्ताचे सविस्तर वर्णन करा.

Q5) Write critical notes on any two of the following:

[16]

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर समीक्षात्मक टिपणे लिहा.

i) Describe the अयोध्या.

अयोध्या वर्णन

ii) Tataka,

ताटका

iii) Trishanku

त्रिशंकू

iv) Request to Visnu by the assembly of Gods.

देवांच्या समूहाने विष्णूंना केलेली विनंती.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P3937

[Total No. of Pages : 2

[4902]-334
M.A. (Semester - III)
SANSKRIT
Group B - Vedanta
Pañcadaśī-Chitradīpa (Chapter VI)
पंचदशी-चित्रदीप

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
सुचना सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) *Figures to the right indicate full marks.*
उजवकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Q1) Translate with explanatory notes into English or Marathi any four of the following verses. **[16]**

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्रजी किंवा मराठीत भाषांतर करा.

- i) संसार : परमार्थोऽयं संलग्नः स्वात्मवस्तुनि।
इति भ्रान्तिरविद्या स्याद्विद्ययैषा निवर्तते॥
- ii) आरोपितस्य दृष्टान्ते रूप्यं नाम यथा तथा।
कूटस्थाध्यस्तविक्षेपनामाहमिति निश्चयः॥
- iii) क्लेशकर्मविपाकैस्तदाशयैरप्यसंयुतः।
पुंविशेषो भवेदीशो जीववत्सोऽप्यसंगचित्॥
- iv) देहादिपञ्जरं यत्र तदारोहोऽभिमानिता।
विहितप्रतिषिद्धेषु प्रवृत्तिर्भ्रमणं भवेत्॥
- v) झटित्यध्यास आयाति दृढवासनयेति चेत्।
आवर्तयेद्विवेकं च दृढं वासयितुं सदा॥
- vi) अद्वितीयब्रह्ममत्त्वे स्वप्नोऽयमखिलं जगत्।
ईशजीवादिरूपेण चेतनाचेतनात्मकम्॥

P.T.O.

Q2) Explain with reference to the context (any four)

[16]

ससंदर्भ स्पष्ट करा. (कोणतेही चार)

- i) जीवभावजगद्धावबाधे स्वात्मैव शिष्यते।
- ii) स्वानुभूत्यनुसारेण तर्क्यतां मा कुतर्क्यताम्।
- iii) ज्ञानशेयात्मकं सर्व जगद् भ्रान्तिप्रकल्पितम्।
- iv) यत्र कुण्ठीभवेद्बुद्धिः स मोहः इति लौकिकाः।
- v) भ्रामयन्सर्वभूतानि यंत्रारूढानि मायया।
- vi) यतो वाचो निवर्तन्त इत्यसंगत्वनिर्णयः।

Q3) Explain the importance of Pañcadaśī in Advaita Philosophy.

[16]

अद्वैततत्त्वज्ञानामधील पंचदशी ग्रंथाचे महत्व स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Explain the 'चित्रपटदृष्टान्त' concept as described in 'चित्रदीप' by Vidyaranya Swāmī.

विद्यारण्यस्वामींनी चित्रदीप प्रकरणामध्ये वर्णिलेली चित्रपट दृष्टांताची संकल्पना स्पष्ट करा.

Q4) Explain the nature of 'आत्मन्' with the help of chitradīpa chapter.

[16]

चित्रदीप प्रकरणाच्या साहय्याने आत्मस्वरूप स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Explain the concept of 'अविद्या' as described in Pañcadaśī

पञ्चदशी ग्रंथामध्ये वर्णिलेली अविद्या संकल्पना स्पष्ट करा.

Q5) Write critical notes on any two of the following:

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीप लिहा.

- i) श्री विद्यारण्यस्वामी
- ii) अध्यासः
- iii) ईश्वरः
- iv) अद्वैतम्

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2775

[Total No. of Pages : 2

[4902]-335

M.A. (Part - II) (Semester III)
SANSKRIT (संस्कृत) (Paper - III)
सिद्धान्तकौमुदी (समासप्रकरणम्)
(2008 Pattern) (Grammer Group)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
सूचना: सर्व प्रश्न अनिवार्य आहे.
2) *All questions carry equal marks.*
प्रत्येक प्रश्नास समान गुण.

Q1) Explain any four of the following sūtra-s with examples.

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार सूत्रांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा.

- अ) सुपो धातुप्रातिपदिकयोः ।
ब) अपपरिबहिरञ्चवः पञ्चम्या ।
क) तृतीया तत्कृतार्थेन गुणवचनेन ।
ड) उपमितं व्याघ्रादिभिः सामान्याप्रयोगे ।
इ) उपपदमतिङ् ।
फ) चार्थे द्वन्द्वः ।

Q2) Explain with reference to context any four of the following sentences. **[16]**

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा.

- अ) इदं सूत्रं त्यक्तुं शक्यम् । संख्यापूर्वो द्विगुश्चेति पठित्वा चकारबलेन संज्ञाद्वयसमावेशस्य सुवचत्वात् ।
ब) गम्यादीनामुपसंख्यानम् ।
क) मासं परिच्छे तुमारब्धवानि त्यर्थः ।
ड) मिश्रीकरणक्रियाद्वारा सामर्थ्यम् ।
इ) राजपूजित इत्यादौ तु भूते क्तान्तेन सह तृतीयासमासः ।
फ) वाक्येन संज्ञानबगमान् नित्यसमासोऽयम् ।

P.T.O.

Q3) Explain fully the compound 'अव्ययीभाव'. [16]

'अव्ययीभाव' या समासप्रकाराचे पूर्ण स्पष्टीकरण करा.

OR/किंवा

Write full essay on Bhattoji Diksita and his works.

भट्टोजिदीक्षित - व्यक्ति आणि परिचय या विषयी विस्तृत निबंध लिहा.

Q4) Write short notes on any two of the following: [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर संक्षिप्त टीपा लिहा.

अ) उपसर्जनम् ।

ब) निपातनानि ।

क) समासान्ताः ।

Q5) Analyze any eight of the following. compounds quoting relevant sūtra-s [16]

योग्य सूत्रे उद्धृत करून पुढीलपैकी कोणतेही आठ समास स्पष्ट करा.

अ) स्तोकान्मुक्तः

ब) शलाकापरि

क) अभ्यग्नि

ड) कृष्णश्रितः

इ) वृकभीतिः

फ) स्वर्गपतितः

य) राजपुरुषः

र) अक्षशौण्डः

ल) वातच्छेद्यम्

व) कल्याणधर्मा

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2776

[Total No. of Pages : 2

[4902]-336

M.A. (Semeter III)

SANSKRIT (संस्कृत)

Satapatha Brāhmaṇa Āśvatāyana Grhyasūtra

Group D - Veda : शतपथ ब्राह्मणम् आश्वलायन गृह्यसूत्रम्

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

1) All questions are compulsory.
सूचना: सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

2) Figurers to the right indicate full marks.
उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Q1) Attempt annotated translation of any two of the following: (into English or Marathi) [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे सटीप भाषांतर करा.

- तां वा ऽ एतां परिश्रयन्ति । नेदभिवर्षादिति न्वेव वर्षा देवान्वा ऽ एष उपावर्तते यो दीक्षते स देवतानामेको भवति तिर - इव वै देवा मनुष्येभ्यस्तिर इवैतद्यत्परिश्रितं तस्मात् परिश्रयन्ति ।
- प्रच्छद्योदपात्रे प्रास्यति । तूष्णीमेवोत्तरं गोदानमभ्युनक्ति तूष्णीं दर्भतरूणकमन्तर्दधाति तूष्णीं क्षुरेणाभिनिधाय प्रच्छद्योदपात्रे प्रास्यति ।
- अथाक्ष्यावानक्ति । अरू वै पुरषस्याक्षि प्रशान्ममेति ह स्माह याज्ञवल्क्यः। दुरक्ष इव हास पूयो हैवास्य दूषीका ते ऽ एवैतदनरूष्करोति यदक्ष्यावानक्ति ।

Q2) Explain with reference to context any four of the following: [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार विधानांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण द्या.

- नेहेवानभिप्रसार्य शयाऽ इति ।
- इषं मदतीति वै तमाहुर्यः श्रियमश्नुते ।
- अमेध्यो वै पुरषः ।
- तद्वाऽएकं स्यात् । एको ह्येवाऽयं पवते ।
- गर्भो दीक्षितः ।
- तस्मादाग्नावैष्णव ऽ एकादशकपालः पुरोडाशो भवति ।

P.T.O.

Q3) Explain with reference to context any two of the following: [16]

ससंदर्भ स्पष्टीकरण द्या. (कोणतेही दोन)

- i) कृताकृतमाज्यहोमेषु परिस्तरणम् ।
- ii) वीणागाथिनौ संशास्ति सोमं राजानं संगायेतामिति ।
- iii) अतऊर्ध्वं पतितसावित्रीका भवन्ति ।
- iv) मार्गशीर्ष्या प्रत्यवरोहणं चतुर्दश्याम् ।

Q4) Describe in detail the विवाह ceremony in accordance with the आश्वलायन गृह्यसूत्र. [16]

आश्वलायन गृह्यसूत्रानुसार विवाहविधीचे वर्णन करा.

OR/किंवा

Describe पाकयज्ञानां तन्त्रम् given in the आश्वलायन गृह्यसूत्र.

आश्वलायन गृह्यसूत्रामध्ये आलेल्या 'पाकयज्ञानां तन्त्रम्' चे वर्णन करा.

Q5) Write critical paragraphs on any two of the following: [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

- i) औद्ग्रभणम्
- ii) Food and drink mentioned in the श्रौत and गृह्यसूत्र^s
श्रौत व गृह्यसूत्रांमध्ये वर्णन केलेले खाद्य व पेय.
- iii) आधाराज्यभागौ
- iv) कन्यालक्षणपरीक्षा

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2777

[Total No. of Pages : 2

[4902]-337
M.A. (Semeter III)
SANSKRIT
History of Classical Sanskrit Literature (Paper - IV)
And
History of Sanskrit Poetics
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
सूचना: सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- 2) *Figurers to the right indicate full marks.*
उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Q1) Write an essay on Kālidāsa's 'Meghadūtaṃ'.

[16]

कालिदासाचे 'मेघदूतम्' ह्यावर निबंध लिहा.

OR/किंवा

Write an essay on Kālidāsa's 'Abhijñānaśākuntalam'?

कालिदासाचे 'अभिज्ञानशाकुंतलम्' ह्यावर निबंध लिहा.

Q2) Write an essay on Bhāsa as a Dramatist.

[16]

'भास-एक नाटककार' ह्या विषयावर निबंध लिहा.

OR/किंवा

Write an essay on Bhāsa's Ramayana plays.

'भासाची रामायणावरील नाटके' ह्या विषयावर निबंध लिहा.

P.T.O.

Q3) Write an essay on Bhavabhūti as poet. [16]
'भवभूती कवी' ह्या विषयावर निबंध लिहा.
OR/किंवा

Write an essay on Bāna's style.

बाणाची शैली ह्या विषयावर निबंध लिहा.

Q4) Write an essay on Alāṅkāra School. [16]
अलंकार संप्रदाय ह्यावर निबंध लिहा.
OR/किंवा

Write an essay on Vāmana's contribution to Sanskrit poetics.

'वामनाचे संस्कृत साहित्य शास्त्राला योगदान' ह्यावर निबंध लिहा.

Q5) Write an essay on Dhvani School. [16]
'ध्वनि संप्रदाय' ह्या विषयावर निबंध लिहा.
OR/किंवा

Write an essay on eight Rasas

'अष्ट रस' ह्या विषयावर निबंध लिहा.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2782

[Total No. of Pages : 3

[4902]-431

M.A. (Part - I) (Semeter IV)

SANSKRIT (संस्कृत)

SK - I : मेघदूतम्

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- सूचना: 1) All questions are compulsory.
सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) Figurers to the right indicate full marks.
उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Q1) Translate into English or Marathi any four of the following.

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार श्लोकांचे इंग्रजीत अथवा मराठीत भाषांतर करा.

- i) तस्य स्थित्वा कथमपि पुरः कौतुकाधानहेतो
रन्तर्बाष्पश्चिरमनुचरो राजराजस्य दध्यौ ।
मेघालोके भवति सुखिनो ऽप्यन्यथावृत्ति चेतः
कष्टाश्लेषप्रणथिनि जने किं पुनर्दूरसंस्थे ॥
- ii) तां चावश्यं दिवसगणनातत्परामेकपत्नी
मव्यापन्नामविहतगतिर्द्रक्ष्यसि भ्रातृजायाम् ।
आशाबन्धः कुसुमसहस्रं प्रायशो ह्यङ्गनानां
सद्यः पाति प्रणयि हृदयं विप्रयोगे रूणद्धि ॥
- iii) त्वामासारप्रशमितवनोपप्लवं साधु मूर्ध्ना
वक्ष्यत्यध्वश्रमपरिगतं सानुमानाम्रकूटः ।
न क्षुद्रोऽपि प्रथम सुकृ तोपक्षया संश्रायाय
प्राप्ते मित्रे भवति विमुखः किं पुनर्यन्तथोच्चैः ॥

P.T.O.

- iv) आनन्दोत्थं नयनसलिलं यत्र नान्यैनिमित्तै
नीन्यस्तापः कुसुमशरजादिष्टसंयोगसाध्यात् ।
नाप्यन्यस्मात्प्रणय कलहाद्विप्रयोगोपपत्ति
वित्तेशानां न च खलु वयो यौवनादन्यदस्ति ॥
- v) अक्षय्यान्तर्भवननिधयः प्रत्यहं रक्तकष्ठै
रूद्गायद्भिर्धनपतियशः किंनरैर्यत्र सार्धम् ।
वैभ्राजाख्यं विवुधवनितावारमुख्यासहाया
बध्दालापा बहिरूपवलं कामिनो निर्विशन्ति ॥
- vi) वासश्चित्रं मधु नयनयोर्विभ्रमादेशदक्षं
पुष्पोद्वेदं सह किसलयैर्भूषणानां विकल्पान् ।
लाक्षारांग चरणकमलन्यासयोग्यं च यस्या
मेकः सूते सकलमबलामण्डनं कल्पवृक्षः ॥

Q2) Explain with reference to context any four of the following.

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा.

- i) याच्या मोघा वरमधिगुणे नाधमे लब्धकामा ।
ii) बहैणेव स्फुरितरूचिना गोपवेषस्य विष्णोः।
iii) शिप्रावातः प्रियतम इव प्रार्थनाचाटुकारः।
iv) कान्तोदन्तः सुहृदुपगतः संगमालिकं चिदूनः ।
v) क्रूरस्तस्मिन्नपि न सहते संगमं नौ कृतान्तः ।
vi) प्रातः कुन्दप्रसवशिथिलं जीवितं धारयेथाः ।

Q3) Describe the mountains according to कालिदास in मेघदूत.

[16]

कालिदासानुसार मेघदूतात आलेल्या पर्वतांचे वर्णन करा.

OR/किंवा

Write a definition of खण्डकाव्य & applied to मेघदूत.

खण्डकाव्याची व्याख्या सांगून मेघदूत हे खंडकाव्य कसे ते सांगा.

Q4) Explain the path of मेघ described in मेघदूत.
मेघदूतात वर्णिलेल्या मेघाच्या मार्गाचे वर्णन करा.

[16]

OR/किंवा

Write an essay on अलकानगरी

Q5) Write short notes on any two
संक्षिप्त टीपा लिहा. (कोणत्याही दोन)

[16]

- i) Description of trees & flowers in मेघदूत
मेघदूतातील वृक्ष आणि फुलांचे वर्णन
- ii) उपमा कालिदासस्य ।
- iii) House of यक्ष
यक्षाचे घर

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2783

[Total No. of Pages : 2

[4902]-432

M.A. (Part - II) (Semester IV)

SANSKRIT (संस्कृत)

Vedantasara (वेदांतसार) (Paper IV.2)

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) All questions are compulsory.
सूचना: सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) Figurers to the right indicate full marks.
उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Q1) Translate into English or Marathi any two of the following. [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन परिच्छेदांचे इंग्रजी किंवा मराठी मध्ये भाषांतर करा.

- i) वनवृक्षतदवच्छिन्नाकाशयोर्जलाशयजलतद्गतप्रतिबिम्बाकाशयोर्वाधारभूतानुपहिताकाशवदनयोरज्ञानतदुपहितचैतन्ययोराधारभूतं यदनुपहितं चैतन्यं तत्तुरीयमुच्यते 'शिवमद्वैतं चतुर्थं मन्यत' इत्यादि श्रुतेः । इदमेव तुरीयं शुद्धचैतन्यमज्ञानादितदुपहितं चैतन्याभ्यां तप्तायः पिण्डवदविविक्तं सन्यहावाक्यस्य वाच्यं विविक्तं सल्लक्ष्यमिति उच्यते ।
- ii) एतत्प्राणादिपञ्चकंमाकाशादिगतरजोऽशेभ्यो मिलितेभ्यो उत्पद्यते । इदं प्राणादिकं पञ्चकं कर्मेन्द्रियैः सहितं सत् प्राणमयकोशो भवति । अस्य क्रियात्मकत्वेन रजोऽशकार्यत्वम् । एतेषु कोशेषु मध्ये विज्ञानमयो ज्ञानशक्तिमान्कतृअपः। मनोमयः इच्छाशक्तिमान् करणरूपः। प्राणमयः क्रियाशक्तिमान् कार्यरूपः। योग्यत्वादेवेतेषां विभाग इति वर्णयन्ति ।
- iii) एवमस्याङ्गिनो निर्विकल्पस्य लयविक्षेपकषायरसास्वादलक्षणाः चत्वारो विहनाः सम्भवन्ति। लयस्तावदखण्डवस्त्वनवलम्बनेन चित्तवृत्तेः निद्रा । अखण्डवस्त्वनवलम्बनेन चित्तवृत्तेरन्यावलम्बनं विक्षेपः । लयविक्षेपाभावेऽपि चित्तवृत्ते रागादिवासनया स्तब्धीभावादखण्डवस्त्वनवलम्बन कषायः । अखण्ड वस्त्वनवलम्बनेनापि चित्तवृत्तेः सदिकल्पकानन्दास्वादनं रसास्वादः।

Q2) Explain any two of the following sentences with reference to the content.[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन वाक्यांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा.

- i) वेदान्तो नाम उपनिषत् प्रमाणम् ।
ii) अज्ञानादिसकलजडसमूहोऽवस्तु ।

P.T.O.

- iii) सूक्ष्मशरीराणि सप्तदशावयवानि लिङ्गशरीराणि ।
- iv) जडपदार्थाकाराकारित चित्तवृत्तेः विशेषोऽस्ति

Q3) Explain 'अनुबन्ध चतुष्टय' according to VedantaSara. [16]

वेदान्तसारानुसार अनुबन्धचतुष्टयाचे वर्णन करा.

OR/किंवा

Explain 'महावाक्यार्थ विचार' according to Vedantasara.

वेदान्तसारानुसार महावाक्यार्थविचार स्पष्ट करा.

Q4) Explain fully either समाधि: or जीवन्मुक्त according to Vedantasara. [16]

वेदान्तसारानुसार समाधी किंवा जीवन्मुक्ताचे वर्णन करा.

Q5) Write critical paragraphs on any two of the following. [16]

- i) सूक्ष्मशरीरम् The subtle body.
- ii) अज्ञानस्य शक्तिद्वयम् Two powers of Ignorance.
- iii) अद्वैतवेदान्तामध्ये वेदान्तसाराचे महत्व Importance of Vedantasara in Advaita Vedanta Philosophy.
- iv) पञ्चीकरणम्

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2784

[Total No. of Pages : 2

[4902]-433
M.A. (Semeter - IV)
SANSKRIT (संस्कृत) (Paper - III)
Special Group - A - साहित्य
भरतनाट्यशास्त्रम् (अध्याय 1,6 व 7)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
सूचना: सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- 2) *Figurers to the right indicate full marks.*
उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Q1) Translate into English or Marathi any four of the following. **[16]**

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्लिश किंवा मराठीत भाषांतर करा.

- i) प्रणम्य शिरला देवौ पितामहमहेश्वरौ ।
नाट्यशास्त्रं प्रवक्ष्यामि ब्रह्मणा यदुदाक्षतम् ॥
सामाप्तजप्यं व्रतिनं स्वसुतैः परिवारितम् ।
अनध्याये कदाचित्तु भरतं नाट्यकोविदम् ॥
- ii) वेदोपवेदैः संबद्धो नाट्यवेदो महात्मना ।
एवं भगवता सृष्टो ब्रह्मणा सर्ववेदिनां ॥
उत्पाद्य नाट्यवेदं तु ब्रह्मोवाच सुरेश्वरम् ।
इतिहासो मया सृष्टः स सुरेषु नियुज्यताम् ॥
- iii) विष्णुः सिंहासनं चैव कुबेरो मुकुटं तथा ।
श्राव्यत्वं प्रेक्षणीयस्य ददौ देवी सरस्वती ॥
शेषा ये देवगन्धर्वा यक्षराक्षसपन्नगाः ।
तस्मिन्सदस्यतिप्रोतान् नानाजातिगुणाश्रयाष् ॥
- iv) इष्टार्थविषयप्राप्त्या रतिः समुपजायते ।
सौम्यत्वादथिनेया सा वाङ्माधुर्याङ्गचेष्टितैः ॥
परचेष्टा नुकरणाध्दासः समुपजायते ।
स्मितहासाति हसितैरभिनैयः स पण्डितैः ॥
- v) योऽथौ हृदयसंवादी तस्य भावो रसोद्भवः ।
शरीरं व्याप्यते तेन शुष्कं काष्ठभिवागिना ॥
यथा नराणां नृपतिः शिष्याणां च यथागुरूः ।
एवं हि सर्वभावानां भावः एथायी महानिह ॥

P.T.O.

- vi) इष्टं वानिष्टं वा सुखदुःखं वा न वेलि यो मोहात् ।
 तूष्णीकः पखरागो भवति स जडसंज्ञितः पुरुषः ॥
 विधावाप्ते रूपादैश्वर्यादय घनाणमाद्रुपि ।
 गर्वः खलु नीचानां दृष्टयङ्गविचारणेः कार्यः ॥

Q2) Explain with reference to context any four of the following. [16]

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा.

- त्रेतप्युये संप्रवृत्ते मनोवैवस्वतस्य च ।
- यो यास्मिन् कर्मनि यथा योग्यस्तस्मिन् स योजितः ।
- विनोदकरणं लोके नाट्यमेतद्भविष्याति ।
- विभावो विज्ञानार्थः ।
- जुगुप्सा नाम स्त्रीनीचप्रकृतिका ।
- मदो नाम मधोपयोगादुत्पद्यते ।

Q3) Write an essay on हास्य and शृङ्गार रस. [16]

हास्य व शृङ्गारसयावर सविस्तर निबन्ध लिहा.

OR/किंवा

Critically appreciate प्रथमाध्याय of भरतनाट्यशास्त्रम्.

नाट्यशास्त्राच्या प्रथमअध्यायाचे विवेचक रसग्रहण करा.

Q4) Write an essay on भाव form भरतनाट्यशास्त्रम्. [16]

भरतनाट्यशास्त्रानुसार भाव यावर सविस्तर निबन्ध लिहा.

OR/किंवा

What is meant by व्यथिचरिभाव & take a brief review of the व्यभिचारिभाव.

व्यभिचारिभाव म्हणजे काय? व्यभिचारिभाव यावर थोडक्यात आढावा घ्या.

Q5) Write critical notes on any two of the following. [16]

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर समीक्षक टिपणे लिहा.

- अनुभाव
- वीररस
- शान्तरस
- भरतमुनि

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2785

[Total No. of Pages : 2

[4902]-434

M.A. (Part - II) (Semeter IV)

संस्कृत (SANSKRIT)

Sarvadarshan Sangraha of Sāyaṇa - Mādhava

(चार्वाक, बौद्ध, जैन, पाशुपत)

सायणमाधवकृत सर्वदर्शनसंग्रह

(2008 Pattern) (Group - Vedanta)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) All questions are compulsory.
सूचना: सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- 2) Figurers to the right indicate full marks.
उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Q1) Translate any two of the following with explanatory notes, wherever necessary.[16]

आवश्यक तेथे स्पष्टीकरणात्मक टीपा देऊन कोणत्याही दोहोंचे भाषांतर करा.

- i) लोकसिध्दो भवेद्राजा परेशो नापरः स्मृतः । देहस्य नाशो मुक्तिस्तु न ज्ञानान्मुक्तिरिष्यते ॥
अत्र चत्वारि भूतानि भूमिर्वायुर्नलानिलाः ।
चतुर्भ्यः खलु भूतेभ्यः चैतन्यमुपजायतेः ।
- ii) यत्तत्सत्क्षणिकं यथा जलधरः सन्तश्च भावा अमी । सत्ताशक्तिरिहार्थकर्मणि मितेः सिध्देषु
सिध्दान सा नाप्यकैव विधान्यथा परकृतेनापि क्रियादिर्भवेद । द्वेषापि क्षणभङ्गसङ्गतिरतः
साध्ये च विश्राम्यति ॥
- iii) अतः शब्देन दुःखान्तस्य प्रतिपादनम् । आध्यात्मिका दिदुःखत्रयव्यपोहप्रश्नार्थत्वात्तस्य । पशुशब्देन
कार्यस्य । परतन्त्रवचनत्वात्तस्य । पतिशब्देन कारणस्य । ईश्वरः पतिरीशिते ति जगत्कारणीभूते
श्वरवचनत्वात्तस्य । योगविधी तु प्रसिध्दौ ।

Q2) Explain fully the concept of liberation according to either

[16]

आर्हतदर्शन or पाशुपतदर्शन आर्हतदर्शन किंवा पाशुपतदर्शनानुसार मोक्षाची संकल्पना सविस्तर स्पष्ट करा.

P.T.O.

Q3) Write descriptive notes on any two of the following.

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा.

- अ) चतुर्विधबौध्दाः।
- ब) जैनानां सप्ततत्त्वानि ।
- क) पाशुपतशास्त्रे वर्णितं दीक्षाकारिपञ्चकम् ।

Q4) Explain with reference to the context any three of the following.

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही तिहिंचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा.

- अ) क्रियाशक्तिरेकापि त्रिविधोपचर्यते मनोजवित्वं कामरूपित्वं विकरणधार्मित्वं चेति ।
- ब) धर्मार्थसाधकव्यापारो विधिः।
- क) मिथ्यादर्शनं द्विविधं मिथ्याकर्मोद्व्यात्परोपदेशादनपेक्षां तत्त्वाश्रद्धानं नैसर्गिकमेकम् अपरं परोपदेशजम् ।
- ड) ननु अक्षणिकस्य अर्थं क्रिया कारित्वं किं न स्यादिति चेत् - तदयुक्तम् ।
- इ) भस्सीभूतस्य देहस्य पुनरागमनं कुतः ।

Q5) Explain fully the theory of valid means of knowledge either according to [16]

चार्वाक or बौध्ददर्शन

चार्वाक किंवा बौध्ददर्शनानुसार प्रमाणविचार सविस्तर स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2786

[Total No. of Pages : 2

[4902]-435

M.A. (Part - II) (Semeter IV)

SANSKRIT (संस्कृत)

(Paper - SK - 4.3) (Group - C : Grammar)

सिद्धान्तकौमुदी (दशगणी - भ्वादि)

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) All questions are compulsory.
सूचना: सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- 2) Figurers to the right indicate full marks.
उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Q1) Explain any four rules of the following.

[16]

पुढीलपैकी कोणतेही चार सूत्रे स्पष्ट करा.

- लिटि धातोरनभ्यासस्य ।
- सार्वधातुकार्धधुकयोः ।
- आडजादीनाम् ।
- सार्वधातुकमपित् ।
- कृञ्चानुप्रयुज्यते लिटि ।
- टित आत्मनेपदानां टेरे ।
- लिङ्निमित्ते लृङ् क्रियातिपत्तौ ।

Q2) Explain with reference any four of the following.

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण लिहा.

- लिडादेशयोस्तझयोरेश् डरेच् एतौ स्तः । एकाशेच्चारणं ज्ञापकं, तडादेशानां टेरेत्वं नेति ।
- गित्किन्डिन्निमित्ते इग्लक्षणे गुणवृद्धी न स्तः । भूयात् ।
- सुटः श्रवणं त्वाशीर्लिङि । स्फुटतरं तु तत्राव्यात्मनेपदे ।
- आमन्त्रणं कामचारानुज्ञा । अधीष्टः सत्कारपूर्वको व्यापारः।
- लृ इति लृङ्लृटोर्ग्रहणम् । धातोः स्यतासी एतौ स्तो लृलुटोः परतः ।
- अभ्यासस्यादिर्हल् शिष्यते अन्ये हलो लुव्यन्ते ।

P.T.O.

Q3) Explain in detail लिङ् लकार OR लोट् लकार as depicted in सिध्दान्तकौमुदी. [16]
सिध्दान्तकौमुदीमध्ये वर्णिल्यानुसार लिङ् लकार किंवा लोट्लकार सविस्तर स्पष्ट करा.

Q4) Write notes on any two of the following. [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा.

- i) सार्वधातुकार्धधातुकाः प्रत्ययाः
- ii) डित् लकाराः
- iii) लट् लकारः

Q5) Recognize any four forms of the following quoting relevant rules of Pānini. [16]

भवति, अभवन् ऐधिष्ट, भवतात्, भवन्तु एधिष्यन्ते बभूव

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P3935

[Total No. of Pages : 2

[4902]-436
M.A. (Semester - IV)
SANSKRIT (Group - D - Veda)
Apastamba Sraut Sutra & Paniniya Shiksha
आपस्तंब श्रौतसुत्र पाणिनीया शिक्षा
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
सूचना: सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Q1) Explain with reference to context any four of the following. **[16]**

संसदर्भ स्पष्टीकरण द्या. (कोणतेही चार)

- i) अग्निहोत्रं व्याख्यास्यामः ।
- ii) प्रसृताकृति : आर्यकृताग्निस्थाली ऊर्ध्वकपालाचक्रवर्ता भवति ।
- iii) सौर्यं हविरिति प्रातः मन्त्रं संनमयति ।
- iv) परिसमूहनेनाग्नीनलं कुर्वन्ति ।
- v) आहवनीये वर्षिष्ठम् ।
- vi) नान्तराग्नी संचरति ।

Q2) Write an essay on यज्ञसंस्था :। **[16]**

‘यज्ञसंस्था’: या विषयावर निबंध लिहा.

OR/किंवा

Explain the arrangement of आपस्तंब कल्पसूत्र.

आपस्तंब कल्पसूत्राची रचना विशद करा.

P.T.O.

Q3) Explain with reference to context any four of the following.

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण द्या.

- i) अथ शिक्षां प्रवक्ष्यामि पाणिनीयमतानुगाम् ।
- ii) मारूतस्तूरसि चरन् मन्द्रं जनयति स्वरम् ।
- iii) तेषां विभागः पञ्चधा स्मृतः ।
- iv) त्रिणष्टिश्रुतुः पष्टिर्वा वर्णाः सम्भवतो मताः ।
- v) ह्रस्वो दीर्घः प्लुत इति कालतो नियमा अचि ॥
- vi) स वाग्वज्रो यजमानं हिनस्ति यथेन्द्रशत्रुः स्वरतोऽपराधात् ॥

Q4) Write critical notes on any two of the following:

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन विषयांवर विवेचक टीपा लिहा.

- i) स्थान and करण
स्थान व करण
- ii) शिक्षा – प्रतिशाख्य^s
- iii) वैदिक स्वर
वैदिक स्वर
- iv) Handmovements in the पाणिनीया शिक्षा
पाणिनीय शिक्षेतील हस्तस्वर

Q5) Write short notes on any four of the following:

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार विषयांवर संक्षिप्त टीपा लिहा.

- i) पशु in the निरूढपशुबंध ।
निरूढपशुबंधातील पशु
- ii) Grains is the आग्रयणेष्टि
आग्रयणेष्टीतील धान्ये
- iii) ऋत्विज्
- iv) Oral tradition मौखिकी परंपरा

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P3936

[Total No. of Pages : 3

[4902]-437

M.A. (Semester - IV)

SANSKRIT

संस्कृत साहित्य व साहित्यशास्त्राचा इतिहास
ध्वन्यालोक उद्योत 1 आणि
अष्टांगहृदय – सूत्रस्थान (12 व 13 अध्याय)
शारीरस्थान (3 रा अध्याय 83 – 120 श्लोक)
Dhvanyāloka - Udyota 1
Aṣṭāṅgahr̥daya - Sūtrasthāna (12 & 13 adyāya)
Śārīrasthāna - 3rd adhyāya (83 - 120 verses)
(2008 Pattern) (Paper - IV)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 80

Instructions to the candidates:

1) All questions are compulsory.

सुचना : सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

2) Figures to the right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Q1) Translate into English or Marathi any four of the following:

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्रजी किंवा मराठीत भाषांतर करा.

i) तत्र वाच्यः प्रसिद्धो यः प्रकारैरूपमादिभिः।

बहुधा व्याकृतः सोऽन्यैः काव्यलक्ष्मविधायिभिः॥

ii) शब्दार्थशासनज्ञानमात्रेणैव न वेद्यते।

वेद्यते स हि काव्यार्थतत्त्वज्ञैरेव केवलम्॥

iii) स्वसामर्थ्यवशेनैव वाक्यार्थं प्रथयन्नपि।

यथा व्यापारनिष्पत्तौ पदार्थो न विभाव्यते॥

iv) तत्परावेव शब्दार्थो यत्र व्यङ्ग्यं प्रति स्थितौ।

ध्वनेः स एव विषयो मन्तव्यः संकरोज्झितः॥

P.T.O.

- v) रूढा ये विषयेऽन्यत्र शब्दाः स्वविषयादिप।
लावण्याद्याः प्रयुक्तास्ते न भवन्ति पदं ध्वनेः॥
- vi) वाचकत्वाश्रयेणैव गुणवृत्तिर्व्यवस्थिता।
व्यञ्जकत्वैकमूलस्य ध्वनेः स्याल्लक्षणं कथम्॥

Q2) Write in detail about the importance of आनन्दवर्धन in Sanskrit Poetics. [16]

आनन्दवर्धनाचे संस्कृत साहित्यशास्त्रातील महत्त्व सविस्तर लिहा.

OR/किंवा

Why Dhvani cannot be included in Alanikāras? Explain with examples.

ध्वनीचा अलंकारात अंतर्भाव का होऊ शकत नाही हे उदाहरणासहित स्पष्ट करा.

Q3) Write critical notes on any two of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा :

- i) Views of भाक्तवादी
भाक्तवद्यांची मते
- ii) The concept of ध्वनि
ध्वनी ही संकल्पना
- iii) सहृदय

Q4) Explain human constitution according to अष्टांगहृदय. [16]

अष्टांगहृदयाच्या आधारे प्रकृती स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Write in detail about various types and functions of कफदोष.

कफदोषाचे प्रकार आणि कार्ये यावर सविस्तर लिहा.

Q5) Write critical notes on any two of the following :

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा :

i) Action of increased doṣās

कुपित दोष कार्य

ii) वाग्भट

iii) वातदोष

